

Saša MIJALKOVIĆ¹
Goran BOŠKOVIĆ²

Krijumčarenje migranata - pretnja bezbednosti građana u tranzicijskim zemljama

Uvod

Stanje bezbednosti u zemljama tranzicije predstavlja refleksiju savremenih globalističkih kretanja, odnosno težnji prevazilaženja i gubljenja granica i suvereniteta država u tradicionalnom smislu i stupanja na međunarodnu scenu nosilaca krupnog transnacionalnog kapitala. Iza ideje sjedinjavanja društveno-ekonomskih promena u celom svetu i integracije svetskog tržišta kapitala, proizvodnje i tehnologije, krije se proces uspostavljanja i jačanja dominacije transnacionalnih korporacija u okvirima globalnih tržišta.³ To je, između ostalog, dovelo do prestrukturiranja sveta, raspada socijalističkih blokova i zemalja i do globalizacije siromaštva, organizovanog kriminala i (ilegalnih) migracija.

Paralelno sa ekonomijom, globalizuje se i siromaštvo: stvaranje i ukрупnjavanje transnacionalnog kapitala zasnovano je na eksploataciji jeftine radne snage i jeftinih sirovina. Fuzijom industrijskih kapaciteta više zemalja dolazi do zajedničkog učešća u procesu proizvodnje, pri čemu je fizionomija kooperacije sledeća: rukovodeći kadar su

¹ Mr. sci. , Policijska akademija, Beograd

² Mr. sci. , Policijska akademija, Beograd

³ Smatra se da su suverene države prevaziđene i da se vremenom moraju odreći svoje ekonomske moći koja prelazi u ruke transnacionalnih korporacija, što nužno dovodi do prestrukturiranja sveta i prenošenja vlasti nacionalnih država na nadnacionalni entitet, tj. na „svetsku vladu“. Avramov, S. : *Trilateralna komisija*, Institut za međunarodno pravo i međunarodnu poslovnu saradnju, Banja Luka, 2000, str. 76.

stručnjaci iz bogatih, a radna snaga je stanovništvo siromašnih zemalja, pri čemu se koriste njihovi jeftini resursi i zagađuje njihova životna sredina. Eksploatacijom jeftine radne snage i jeftinih sirovina, ostvaruje se ekstraprofit.⁴ Nosiocima neokolonijalizma je u interesu da mnoge zemlje održavaju nerazvijenim i u siromaštvu, nastojeći da sa monopolističkih pozicija angažuju svoje države radi ovladavanja resursima i sirovinama u svetu. Krupni kapital kontroliše politički vrh velikih sila koje vrše razne pritiske i ucene, iznuđujući političke odluke siromašnih zemalja. Tako dolazi do veštačkog izazivanja kriza u pojedinim zemljama, vođenja ekonomskog, odnosno specijalnog rata, a u poslednje vreme i oružanih agresija pod izgovorom borbe protiv terorizma i oslobađanja naroda svrgavanjem „nedemokratskih“ režima. Pravi motivi se, pored geopolitičkih i geostrategijskih, kriju i u eksploataciji industrijskih resursa, životnih namirnica i jeftine radne snage u zemljama trećeg sveta, ali i stvaranju monopolskog položaja i stalnog tržišta na određenim teritorijama.

Siromaštvo je logična posledica globalizacije i razaranja socijalne države. Nekoliko stotina multinacionalnih kompanija poseduje 80% svetskog kapitala, dok 85% svetskog stanovništva živi od 20% svetskih prihoda.⁵ Društveno raslojavanje stvaranjem novih klasa i elita učinilo je da bogati pojedinci sa enormnim kapitalom eksploatišu siromašnu većinu kojoj se oduzima osnovno ekonomsko pravo na rad i „humane“ uslove rada. Osiromašenje država i slabljenje socijalnih programa doveli su do kriminalizacije društva u zemljama tranzicije, i to ne samo širih društvenih slojeva, već i partijskih i političkih struktura, pravosudnih i organa državne uprave. Organizovani kriminal je postao „četvrti sektor svetske privrede“ čiji godišnji bruto prihod predstavlja 20% vrednosti globalne trgovine.⁶ Rezultat siromaštva i organizovanog kriminala su masovne migracije. Potraga za boljim uslovima života i rada rezultirala je napuštanjem vekovnih ognjišta i odlaskom iz zemalja Centralne Evroazije i Jugoistočne

⁴ Detaljnije, u: Milašinović, R. : *Američki pohod na svet*, ZAD, Beograd, 1996, str. 47–85.

⁵ Milašinović, R. : *Renesansa imperijalizma – savremena imperijalistička strategija*, Jugooart, Zagreb, 1987, str. 24.

⁶ Posle agrikulturnog, industrijskog i uslužnog sektora ekonomije. Marković, S. : *Moćniji od CIA*, Institut za geopolitičke studije, Beograd, 2002, str. 56.

Evrope u zapadnoevropske države. Međutim, nisu svi mogli da uživaju u blagodatima demokratije i ekonomskog prosperiteta: desetina miliona migracione radne snage iz manje razvijenih zemalja nije imala odgovarajuću pravno-političku i socijalnu zaštitu, te se nad njome sprovodila i sprovodi diferencirana eksploatacija.

Migrantska radna snaga je uključena u radni proces u onim oblastima u kojima je, zbog međunarodne konkurencije, trebalo iskoristiti jeftinu radnu snagu za čiju je produkciju dovoljno odvojiti minimum sredstava. To su, u isto vreme, najteži poslovi u mašinogradnji, automobilskoj industriji, građevinarstvu, rudnicima, javni radovi na kojima je radna snaga krajnje eksploatisana u najproduktivnijem životnom dobu, lišena svakog oblika zaštite, odvojena od domicilne radne snage i međusobno razjedinjena. Na taj način, evropski kapitalizam je našao supstitut za neokolonijalističku eksploataciju nerazvijenih zemalja.⁷

Znajući za iskustva svojih sunarodnika u inostranstvu, stanovništvo siromašnih zemalja opredeljuje se za ilegalnu migraciju u zapadne zemlje, nadajući se da će tako izbeći jedina slobodna radna mesta – u teškoj industriji. Zavedeni pričama o dobro plaćenom radu „na crno“ u barovima, noćnim klubovima, obavljanju kućnih poslova, čuvanju dece i slično, budući migranti „dobro plaćaju“ za ilegali ulazak u željene zemlje. Osim toga, restriktivni vizni režimi prinuđuju buduće ilegalne migrante da se za posredovanje i pomoć oko ulaska u željenu zemlju obrate kriminalnim grupama.⁸

Efekti globalizacije u poslednjoj dekadi XX veka reflektovali su se i na društveni život i bezbednost na području SFRJ. Tranziciju društvenog, političkog i ekonomskog sistema pratila je ekspanzija društvenih konflikata i ugrožavajućih pojava⁹: „epidemija“ psihologije grabeži i

⁷ Milašinović, R. : isto, str. 20–21.

⁸ Wijers, M. ; Lap. C. L. : *Trafficking in Women, Forced Labour and Slavery-like Practices (in Marriage, Domestic Labour and Prostitution)*, FATW and GAATW, Utrechth, 1997, p. 206.

⁹ Navedene promene su se manifestovale kroz ekonomsko i tehnološko nazadovanje (pad društvenog proizvoda, prevaziđenu i neproduktivnu tehnologiju, visoku

svedozvoljenosti, enormno povećanje stope kriminaliteta, društvena dezorganizacija i anomija, razaranje osnovnih socijalnih vrednosti, konflikti na području Slovenije, Hrvatske, Bosne i Hercegovine, uvođenje ekonomskih sankcija, niska primanja i životni standard stanovništva, hiper inflacija, ekspanzija šiptarskog terorizma na Kosovu i Metohiji, NATO agresija na SRJ, stalna politička previranja, veći priliv oružja sa ratišta, propusti u obrazovanju i vaspitanju, slabljenje socijalne kontrole, neefikasnost kaznenog sistema i slično. Masovna nezaposlenost, siromaštvo, slabo imovinsko stanje, niska i neredovna primanja, nestašica osnovnih životnih namirnica, sveli su životni standard znatnijeg dela stanovništva na egzistencijalni minimum. To je uslovalo razvoj organizovanog kriminala, porast migracija i njihov spoj kroz organizovane ilegalne migracije.

Tako je krijumčarenje migranata postalo izuzetno razvijen sektor organizovanog kriminala, zasnovan na saradnji i obostranim interesima kriminalnih organizacija sa područja novonastalih balkanskih država i zemalja tradicionalne destinacije migranata. Tome su svakako doprinele i uspostavljene veze kriminalnih grupa sa organima državne vlasti, rasprostranjenost korupcije u policiji, carini, pravosuđu i inspekcijama, nemotivisanost pripadnika subjekata bezbednosti za savesno obavljanje poslova bezbednosti usled niskih primanja, poroznost granica zbog restrikcije budžeta i redukcije snaga za obezbeđenje državnih granica, kao i nepostojanje fizičkih granica između zemalja članica Evropske unije, neinformisanost o realnosti migracija, nejedinstvo političkog vođstva države¹⁰, transformacija političkog i ekonomskog sistema države, razvoj nauke, tehnike i

uvoznu tehnološku zavisnost, prljavu tehnologiju i sl.), dezorganizaciju političke elite i nemogućnost donošenja racionalnih ekonomskih i političkih odluka, ekstremno socijalno raslojavanje i ekspanziju bede najvećeg dela stanovništva, raspad vrednosnog sistema i moralnog nihilizma uopšte.

¹⁰ Reč je o raznim opstrukcijama u funkcionisanju političkih tela, izglasavanju određenih zakona, njihovom usklađivanju, te posebno njihovom sprovođenju u praksi ili radu izvršnih organa vlasti. Adžajlić, D. A. : *Prostitucija u Bosni i Hercegovini*, Fakultet kriminalističkih nauka, Sarajevo, 2003, str. 36.

tehnologije¹¹; nedovoljna naučna istraženost ovog i srodnih fenomena i drugi.¹²

Teško je realno sagledati dimenzije ovog oblika transnacionalnog organizovanog kriminala. Iako su podaci i metodi pomoću kojih se do njih došlo polemični, procenjuje se da je u svakom momentu, širom sveta, oko sto sedamdeset pet miliona ljudi ima status migranta, što je oko 3, 5% svetske populacije. Odnos muškaraca i žena migranata je 51:49.¹³ Status ilegalnog migranta ima između petnaest miliona i trideset miliona ljudi. Od tog broja, između sedamsto hiljada i dva miliona ljudi, prvenstveno žena i dece obuhvaćeno je mrežom trgovine ljudima, što je oko 2, 3% populacije migranata. Procenjuje se da između dvesta hiljada i trista hiljada mladih devojaka iz istočne Evrope ilegalno odlazi u zemlje Zapadne Evrope i SAD, a da na istu destinaciju oko pola miliona ilegalnih migranata svake godine stigne upravo preko zemalja Zapadnog Balkana.¹⁴ Takođe, značajno je istaći da transnacionalne kriminalne organizacije krijumčarenjem migranata ostvaruju veliki nelegalni profit koji prolazi proces pranja novca i

¹¹ Zloupotreba savremenih telekomunikacionih sredstava, prevoznih sredstava drumskog, vazdušnog i vodenog saobraćaja, naoružanja i opreme, sredstava i metoda za falsifikovanje dokumenata i putnih isprava svakako olakšava krijumčarenje migranata. Opširnije, u – Mijalković, S. : Osvrt na oblike i pravce razvoja međunarodne policijske saradnje, *Bezbednost*, broj 2, Ministarstvo unutrašnjih poslova Republike Srbije, Beograd, 2003, str. 187.

¹² O nekim od ovih faktora detaljnije, u – Masleša, R. : Organizirani kriminalitet – političko-sigurnosni i destabilizirajući faktor u razvoju društva u tranziciji, *Organizovani kriminalitet – stanje i mere zaštite*, Policijska akademija, Beograd, 2005, str. 134–148.

¹³ Jolly, S. , Reeves, H. : *Gender & Migration, Overview Report*, BRIDGE, Institute of Development Studies, Brighton, 2005, p. 1. ; Jolly, S. : *Gender & Migration, Supporting Resources Collection*, BRIDGE, Institute of Development Studies, Brighton, 2005, p. 1.

¹⁴ Procene zvaničnika Međunarodne organizacije za migracije (IOM). Schatzer, P. : *World Migration Report 2000*, Co-published by International Organization for Migration and United Nations. Navedeno prema – Danailov, V. : *Trgovija so luge – kriminalen biznis so robovlastetelski lik (slučaj Makedonija)*, IOM, Skopje, 2001, str. 2. Slični su podaci i za 2005. godinu. Vidi: Miko, F. T. : *Trafficking in Persons: The U. S. and International Response* (CRS Report for Congress), Congressional Research Service – The Library of Congress, January, 19, 2006. p. 1.

predstavlja značajnu ekonomsku polugu moći kriminalnih organizacija.¹⁵

Kako je reč o ozbiljnom problemu koji masovno ugrožava bezbednost građana balkanske georegije, fenomen krijumčarenja migranata zaslužuje veću pažnju naučne i stručne javnosti i profesionalnije angažovanje sistema bezbednosti.

Pojam krijumčarenja migranata

Krijumčarenje migranata je pojava ugrožavanja bezbednosti koja predstavlja potkategoriju migracija, i to njenih međunarodnih i ilegalnih formi.

Migracije predstavljaju fizičko kretanje, privremeno ili trajno preseljavanje stanovništva iz jednog sociokulturnog ambijenta (emigraciono područje) u drugi (imigraciono područje), odnosno iz jedne zemlje (emigracija) u drugu (imigracija). Znači, migracije mogu biti unutrašnje i međunarodne.

Međunarodne migracije podrazumevaju svako prekogranično kretanje stanovništva i njegov prijem i prisustvo, različitog trajanja, u zemlji u koju se migracije slivaju, nezavisno od subjektivnih motiva i individualnih obeležja učesnika ovog procesa i migracione politike zemalja među kojima se migracija odvija.¹⁶ Dva su primarna elementa u definisanju međunarodnih migracija: mobilnost, tj. ulazak i boravak u stranoj zemlji, i strano državljanstvo.¹⁷

¹⁵ Detaljnije, u – Bošković, G. : *Pranje novca*, BeoSing, Beograd, 2005, str. 19–33.

¹⁶ Srdić, Đ. Lj. : Uzroci i tipovi međunarodnih migracija, *Međunarodni problemi*, broj 4, Institut za međunarodnu politiku i privredu, Beograd, 1997, str. 442. Vidi i: *Mala politička enciklopedija*, Savremena administracija, Beograd, 1966, str. 665.

¹⁷ Kofman, E. ; Phizacklea, A. ; Raghuram, P. ; Sales, R. : *Gender and International Migration in Europe: Employment, welfare and politics*, Routledge, London and New York, 2000, p. 8.

Ukoliko su učinjene saglasno propisima zemlje iz koje se emigrira i zemlje u koju se imigrira, reč je o *legalnim migracijama*. U suprotnom, reč je o *nelegalnim*, odnosno o tzv. *ilegalnim migracijama*.

Pod *krijumčarenjem migranata (ljudi)* podrazumeva se obezbeđivanje ilegalnog ulaska u stranu državu licu koje nije njen državljanin ili nema stalni boravak, s ciljem sticanja, na neposredan ili posredan način, finansijske ili druge materijalne koristi. Ilegalan ulazak je svaki prelazak državne granice bez pridržavanja i poštovanja neophodnih uslova za legalan ulaz u zemlju prijema.¹⁸

Prema tome, krijumčarenje migranata predstavlja posredničku delatnost kojom se omogućava ilegalan ulazak u stranu zemlju, uz saglasnost lica koja su predmet krijumčarenja, što se još naziva i *organizovanom ilegalnom imigracijom*. Krijumčarenje migranata se najčešće manifestuje kroz tzv. poluorganizovane i rganizovane forme. „Poluorganizovano“ odnosno *delimično organizovano* krijumčarenje migranata podrazumeva izvesnu organizovanost u realizaciji ilegalnog ubacivanja ljudi na teritoriju strane države, ali isključuje učešće organizovanih kriminalnih grupa. Ilegalni migranti u ovom slučaju koriste odgovarajuću pomoć pojedinaca iz sastava lokalnog stanovništva pograničnih naselja; pomoć taksista i lokalnih prevoznika koji dobro poznaju lokalnu i međunarodnu putnu infrastrukturu; pomoć pojedinaca koji uz izvesnu novčanu naknadu upućuju migrante na načine neopaženog prelaska državne granice, ukazujući im na lokacije koje ne kontrolišu pogranične službe, upućujući ih na pojedine nedovoljno kontrolisane rute i tranzitne pravce ili ih sami ilegalno prevode preko državne granice; pomoć korumpiranih ili drugačije motivisanih javnih službenika (rođačke, prijateljske, poznaničke ili etničke veze) koji se staraju o bezbednosti državne granice itd. Iz aspekta bezbednosno-kriminalističkih nauka,

¹⁸ Član 3 Protokola protiv krijumčarenja migranata kopnom, morem i vazduhom, koji dopunjava konvenciju Ujedinjenih nacija protiv transnacionalnog organizovanog kriminala, *Službeni list SRJ – Međunarodni ugovori*, broj 6/2001.

reč je o ilegalnim migracijama koje se ne mogu podvesti ni pod tzv. „neorganizovane“¹⁹, niti pod organizovane ilegalne migracije.

Organizovano krijumčarenje migranata karakteriše organizovani pristup u regrutovanju, transportovanju, prihvatu i eksploataciji ilegalnih migranata u zemlji destinacije. Najčešće ga realizuju organizovane kriminalne grupe, uz oslanjanje na pomoć korumpiranih javnih službenika. Stepen organizovanosti kriminalnih grupa kreće se u opsegu od malih, slabo organizovanih grupa koje deluju na nivou susednih država, pa do visoko organizovanih mreža distribucije koje se krijumčarenjem migranata bave u vidu stalne, visoko razvijene delatnosti. Praksa je pokazala da ilegalne migrante najčešće krijumčare međunarodne kriminalne organizacije, dok ih mogu uspešno krijumčariti i grupe od 4 i više članova. U ilegalnom prelasku državne granice učestvuje prosečno do 20 učesnika sa različitim zadacima. Učesnici su pretežno iste nacionalnosti kao i krijumčareni migranti. Prema izveštaju Interpola, u Evropi je aktivno više od 100 takvih grupa, od labavo do čvršće organizovanih.²⁰

Fenomen krijumčarenja migranata se često u teoriji i praksi teško razlikuje od trgovine ljudima.²¹ Razlika postoji, a analizom pojedinih međunarodnih akata, ona je više nego očigledna:

¹⁹ Neorganizovane ilegalne migracije čine tzv. *ilegalnu migraciju u „sopstvenoj režiji“ ilegalnih migranata*. To znači da oni samostalno planiraju i organizuju svoj ilegalni odlazak iz zemlje, ilegalni tranzit do zemlje destinacije ili ilegalni ulazak ili boravak u zemlji destinacije. Motivi ove kategorije ilegalnih migranata su prvenstveno egzistencijalne prirode, što im daje obeležje „delinkvenata iz nužde“. Njihova namera je da u inostranstvu steknu određene prihode ličnim angažovanjem na crnom tržištu rada, ili u sektoru kriminala, vršenjem prekršaja ili krivičnih dela (najčešće prosjačenje, prostituciju i krađe).

²⁰ Nađ, I. : Krijumčarenje osoba, *Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu*, Vol. 5, broj 2, Hrvatsko udruženje za kaznene znanosti i praksu, Zagreb, 1998, str. 578–579.

²¹ Trgovina ljudima podrazumeva vrbovanje, prevoženje, prebacivanje, skrivanje i primanje lica, putem pretnje silom ili upotrebom sile ili drugih oblika prisile, otmice, prevare, obmane, zloupotrebe ovlašćenja ili teškog položaja ili davanja ili primanja novca ili koristi da bi se dobio pristanak lica koje ima kontrolu nad drugim licem, u cilju eksploatacije. Eksploatacija žrtve obuhvata, kao minimum, eksploataciju prostitucije drugih lica ili druge oblike seksualne eksploatacije, prinudni rad ili službu, ropstvo ili odnos sličan ropstvu, servitut ili uklanjanje organa; pristanak žrtve

- krijumčarenje ljudi podrazumeva postojanje želje ilegalnog migranta da pređe državnu granicu, od čega uvek može odustati (princip dobrovoljnosti)²², dok žrtva trgovine ljudima najčešće nema takvu mogućnost;
- lica koja žele ilegalan ulazak u drugu zemlju najčešće prva kontaktiraju krijumčare migranata, dok trgovci ljudima na razne načine regrutuju žrtve stupajući prve u kontakt sa njima²³;
- prokrijumčareni migranti su posle prelaska državne granice slobodni, a žrtve trgovine ljudima nisu;
- prema licima kojima se trguje primenjuje se sila, odnosno prinuda, što nije slučaj sa krijumčarenim migrantima;
- žrtve trgovine ljudima su eksploatisane, što ne važi za prokrijumčarene migrante;
- krijumčarenje migranata nužno zahteva prelaženje državne granice, a trgovina ljudima se može odvijati unutar nacionalnih granica zemlje;
- krijumčarenje ljudi predstavlja krivično delo protiv države, dok je trgovina ljudima uperena prema licu, tako da je u prvom slučaju pasivni subjekt krivičnog dela država, a u drugom pojedinac;
- trgovinom ljudima krše se ljudska prava žrtava, dok se krijumčarenjem migranata povređuju propisi o prelaženju državne granice (što ne isključuje mogućnost kršenja ljudskih prava ilegalnih migranata);

trgovine ljudskim bićima na nameravanu eksploataciju je bez značaja u slučajevima u kojima je korišćena bilo koja mera izneta u podstavu (a); vrbovanje, prevoženje, prebacivanje, skrivanje ili primanje deteta za svrhe eksploatacije smatra se trgovinom ljudskim bićima čak i ako ne obuhvata bilo koje od sredstava iznetih u podstavu (a) ovog člana; dete je bilo koja osoba mlađa od 18 godina. Član 3 Protokola za prevenciju, suzbijanje i kažnjavanje trgovine ljudskim bićima, naročito ženama i decom, koji dopunjava konvenciju Ujedinjenih nacija protiv transnacionalnog organizovanog kriminala, *Službeni list SRJ – Međunarodni ugovori*, broj 6/2001.

²² Salt, J. ; Hogarth, J. : The dichotomy between „Trafficking“ and „Smuggling“, *Migrant Trafficking and Human Smuggling in Europe*, IOM, Geneva, 2000, pr. 20–23.

²³ *Trgovina so luge* (osnoven materijal), Nacrt (ažurirana verzija od 14-ti Januari 2003), Pakt za stabilnost Jugoistočne Evrope – Radna grupa za trgovinu ljudskim bićima (Ocena vladinih struktura i politika za borbu protiv trgovine ljudskim bićima u zemljama Jugoistočne Evrope), Skopje, 2003, str. 48.

- krijumčarena lica su (u materijalnom smislu) prestupnici propisa o prelaženju državne granice koje, prema aktuelnim tendencijama u međunarodnom pravu, ne treba sankcionisati (jer su žrtve loših egzistencijalnih uslova ili diskriminacije u zemljama iz kojih nastoje da odu). S druge strane, nesporno je da su žrtve trgovine ljudima žrtve krivičnog dela u pravom smislu reči;
- pojam krijumčarenje ljudi je uži od pojma trgovine ljudima. Krijumčarenje migranata može biti faza u procesu trgovine ljudima, a može i prerasti u trgovinu ljudima ukoliko krijumčari prodaju prokrijumčarene osobe ili nad njima zasnuju ropski odnos.

Nesporno je da između trgovine ljudima i krijumčarenja migranata postoji uzročna veza: obrasci kretanja su slični, isti pojedinci i grupe uključeni su u raznim aspektima njihove realizacije, ali obrasci događanja i izlaganja nasilju su potpuno različiti, te se trgovina ljudima ne sme posmatrati isključivo kao oblik ilegalne migracije, već i kao ozbiljan zločin i teško kršenje ljudskih prava eksploatacijom žrtava.²⁴

Modus operandi krijumčarenja migranata

Oblici ispoljavanja, odnosno izbor načina krijumčarenja migranata zavisi od više faktora: udaljenosti mesta destinacije migranata od mesta njihovog porekla, saobraćajnih veza tih mesta i tranzitnih tačaka, broja migranata koji se krijumčare, stepena organizovanosti, veličine i opremljenosti kriminalnih grupa, efikasnosti reakcije sistema bezbednosti na organizovane ilegalne migracije, stepena i efikasnosti obezbeđenja državne granice i drugih. Načelno, krijumčarenje migranata realizuje se kroz četiri faze: fazu „regrutovanja“, fazu „transportovanja“, fazu „destinacije“ i fazu „eliminacije“.

Lica se najpre regrutuju, što podrazumeva primenu više različitih metoda, postupaka i sredstava s ciljem njihovog uvlačenja u

²⁴ Opširnije, u – Obradović, V. : *Trgovina ženama u Bosni i Hercegovini*, Ambasada SAD i Fakultet kriminalističkih nauka, Sarajevo, 2004, str. 90–91.

krijumčarsku mrežu. Ukoliko budući ilegalni migranti nisu prethodno tražili pomoć krijumčara, najčešće se koriste nenasilne metode, usmerene ka psihološkom integritetu ličnosti, s ciljem prihvatanja ponude odlaska u inostranstvo na nezakonit način.

Faza transportovanja je suština krijumčarenja migranata. Ogleda se u omogućavanju da se državna granica pređe na *ilegalan* način. Načelno, ilegalni migranti se mogu prokrijumčariti preko zvaničnog graničnog prelaza, van njega ili kombinovano, na kopnu, preko vodenih površina ili sredstvima vazdušnog saobraćaja.

Krijumčarenje migranata preko zvaničnog graničnog prelaza nije retka pojava. Krijumčari najčešće poseduju uredna dokumenta neophodna za prelazak državne granice, što ne važi za krijumčarene migrante.

Ovaj vid krijumčarenja migranata realizuje se na više načina:

- *falsifikovanim putnim ispravama*, odnosno falsifikovanim pasošem ili vizom. Povećanje krivotvorenja putnih isprava danas se vezuje za povećanje obima krijumčarenja migranata i žrtava trgovine ljudima. Najčešće je reč o falsifikatima visokog kvaliteta.²⁵ Lažni putni ili identifikacioni dokument je krivotvoren ili menjan na neki materijalan način od strane bilo koga osim lica ili organa zakonom ovlašćenog da izrađuje ili izdaje putna ili identifikaciona dokumenta u ime države, koji je na neodgovarajući način izdat ili pribavljen na osnovu pogrešnog predstavljanja, korupcije, prinude ili na bilo koji drugi nezakonit način ili koji koristi lice koje nije zakonit nosilac²⁶;

²⁵ Sve falsifikovane isprave mogu se klasifikovati kao sledeći *tipovi*: izmenjeni originalni pasoš; izdavanje potpuno falsifikovanog pasoša; popunjeni ukradeni prazni pasoši; fantomski pasoši (izmišljene verzije nacionalnih pasoša koje nemaju veze sa originalnim pasošima); pasoši izdati na osnovu falsifikovanih ličnih dokumenata. Bojanić, N. : Krivotvorenje putnih isprava – kriminalistički aspekt, *Kriminalističke teme*, broj III–IV, Fakultet kriminalističkih nauka, Sarajevo, 2002, str. 173–174.

²⁶ Član 3 Protokola protiv krijumčarenja migranata kopnom, morem i vazduhom. Materijalna falsifikovanja mogu biti totalni falsifikati (falsifikovanje cele isprave) i delimični falsifikati (falsifikovanje samo nekih delova putne isprave). Vodinelic, V. : Metodika isleđivanja falsifikata isprava, *Bezbednost*, broj 5, Beograd, 1963, str. 434–444.

- *skrivanjem lica u tajne prostore prevoznih sredstava*, tako što se na karoserijama vrše izvesne izmene koje omogućuju skrivanje lica i njihovo ilegalno transportovanje preko državne granice. Reč je o prostorijama tipa dupli zid, dno ili plafon, posebnim pregradama u prtljažniku ili tovarnom sanduku, bunkerima i slično, u koje se mogu smestiti lica²⁷;
- *korupcijom javnih službenika zaduženih za kontrolu prelaženja državne granice*, pri čemu se migranti nalaze u prevoznom sredstvu ili u tajnim prostorima prevoznih sredstava;
- *dovođenjem u zabludu pripadnika službi za kontrolu prelaženja državne granice*, najčešće prilikom grupnog prelaženja granice kolektivnim pasošem. Službenik usled žurbe, nemara ili rutinskog obavljanja poslova ne konstantuju da su u vozilu lica čiji podaci nisu uneseni u kolektivni pasoš;
- *primenom prinude prema pripadnicima službi za kontrolu prelaženja državne granice ili njima bliskih lica* i
- *na ostale „neobične i nesvakidašnje“ načine.*²⁸

Van graničnog prelaza migranti se takođe mogu krijumčariti na razne načine, što zavisi od načina i mesta prelaska državne granice:

- *na kopnu*, državna granica se ilegalno prelazi na mestima koja su za to pogodna. Nekada je to na samo nekoliko stotina metara od zvaničnog graničnog prelaza. Putnici u neposrednoj blizini graničnog prelaza skreću s puta i utvrđenim stazama, predvođeni iskusnim vodičima, ilegalno prelaze granicu. Za to vreme njihovo prevozno sredstvo legalno prelazi granicu, i na teritoriji susedne

Intelektualni falsifikati su isprave lažnog sadržaja koje je iz raznih motiva (prijateljski odnosi, korupcija, pretnja i sl.) izdao nadležni državni organ.

²⁷ Takve prostorije je najlakše napraviti u prevoznim sredstvima velikih gabarita (brodovi – teretni, putnički, trajekti), pri čemu su najpogodniji TIR kamioni.

²⁸ Na primer, krijumčari su smeštali lica u putne torbe i prenosili ih sa sobom preko graničnih prelaza. U želji da se preko teritorije Kine ilegalno domognu Hong Konga, Indusi i Pakistanci sve češće koriste usluge tzv. „kofer sindikata“. „Imigranti iz kofera“, *Politika* od 6. decembra 2003; kriminalne grupe iz Latinske Amerike krijumčare lica u mrtvačkim sanducima koje, uz lažnu dokumentaciju, transportuju do mesta destinacije. Na isti način u leševima ilegalnih migranata krijumčare narkotike. *MAFIA*, A Film 90 Production (serijal dokumentarnih filmova o organizovanom kriminalu, bez godine proizvodnje).

zemlje čeka svoje „putnike“, ili ih tamo čeka strano vozilo.

Često se koriste i staze po teško pristupačnim i prohodnim predelima za koje zna mali broj ljudi. Njima se krijumčari oružje, droga, umetnički predmeti i druge skupocenosti, uz korišćenje primitivnih transportnih sredstava: kolskih zaprega, konja, magaraca;

- *preko vodenih površina*, migranti se krijumčare tako što se izbegavaju susreti s nadležnim vojnim ili policijskim snagama. Šablonsko i rutinsko obavljanje poslova graničnih službi krijumčarima pruža mogućnost da neopaženo pređu državnu granicu.²⁹ Plovila koja se često koriste za transportovanje žrtava stalno menjaju svoje nazive, registarske oznake i zastavu pod kojom plove kako bi odagnali svaku sumnju. Državna granica se može preći *plovnim objektom* (splavom ili čamcem što je tipično za rečnu i jezersku plovidbu ili čamcem i brodom što je tipično za prekookeanske i prekomorske plovidbe) ili *plivanjem* preko vodene površine (što je tipično za reke, jezera ili moreuze na moru) i

- *sredstvima vazdušnog saobraćaja*, migranti se krijumčare do mesta sa određenim površinama pogodnim za sletanje i uzletanje. Najčešće su daleko od urbanih sredina i na delovima teritorija koje su pod minimalnom kontrolom subjekata bezbednosti zemalja destinacije. Pošto je najčešće reč o malim (sportskim ili poljoprivrenim) avionima, nije veliki problem pronaći adekvatnu površinu za sletanje. Odatle se migranti upućuju da samostalno nastave putovanje ili se organizuje njihov dalji transport do mesta konačne destinacije ili neke usputne tačke.

²⁹ Ukoliko se patrole okeanskih, pomorskih, jezerskih ili rečnih policija smenjuju uvek u isto vreme, ili na istom mestu, ili se određene oblasti obilaze periodično (uvek istog dana u nedelji ili u isto doba dana) krijumčari mogu uočiti sklonosti i navike pripadnika graničnih službi pri obavljanju poslova, i to iskoristiti za neopažen prelazak preko državne granice.

Osim navedenog, postoji i tzv. *kombinovano krijumčarenje migranata* pri čemu se granice nekih tranzitnih zemalja prelaze legalno, a drugih ilegalno.³⁰

Faza „destinacije“ je treća faza krijumčarenja migranata koja se odvija u zemlji destinacije. Prokrijumčareni migranti su posle prelaska državne granice slobodni i upućuju se da se samostalno snalaze. Ukoliko je unapred dogovoreno, oni se dalje sprovode do mesta konačne destinacije. Tu obavezu može da preuzme i druga kriminalna grupa. Međutim, mnogi od njih nikad ne stignu na željenu destinaciju jer bivaju prevareni, odnosno odvedeni na neko drugo mesto, ostavljeni u nekoj drugoj zemlji, ostavljeni da sačekaju vodiča koji se uopšte ne pojavi, bivaju predati policiji ili se nad njima zasniva ropски odnos i postaju predmet trgovine itd. Oni „najsrećniji“ stignu na željeno mesto, gde se angažuju u nekom sektoru sive ekonomije, u prostituciji, u kriminalu i slično.

Najzad, pod „eliminacijom“ prokrijumčarenih migranata podrazumeva se otkrivanje njihovog ilegalnog statusa, odnosno prestanak ilegalnog boravka. Do toga dolazi na više načina: samoprijavlivanjem ilegalnih migranata državnim organima, otkrivanjem od strane državnih organa, prijavom građana, prijavom pripadnika kriminalnih grupa, povratkom migranta u zemlju porekla ili prirodnom ili nasilnom smrću migranata.

Posledice krijumčarenja migranata po bezbednost krijumčarenih lica

Ugrožavanje bezbednosti krijumčarenih migranata u direktnoj je korelaciji sa stepenom zaštićenosti njihovih osnovnih ljudskih prava. Kršenje ljudskih prava je posledica, ali i uzrok ugrožavanja bezbednosti pojedinca ilegalnim migracijama: lična bezbednost pojedinca postoji kada su život, fizički integritet, dostojanstvo,

³⁰ Iskustva iz domaće prakse pokazuju da žrtve iz zemalja bivšeg SSSR-a često u Srbiju dospevaju legalno, gde se snabdevaju falsifikovanim pasošima Rumunije ili Bugarske (koje su na tzv. *beloj Šengen listi*) pomoću kojih ilegalno ulaze u Italiju.

zdravlje, socijalni i ekonomski položaj, pravna sigurnost i drugi relevantni činioci u tom stepenu zaštićeni da se ljudsko biće može nesmetano razvijati i slobodno ispoljavati svoju ličnost.³¹ Posledice po bezbednost krijumčarenih migranata vidljive su u stadijumu primarne, sekundarne i tercijalne viktimizacije.³² *Primarna viktimizacija* je proces u kome lice postaje krijumčareni migrant. *Sekundarna viktimizacija* podrazumeva pooštavanje primarne viktimizacije zbog negativnog, osuđujućeg i stigmatizujućeg reagovanja socijalne sredine ili namernog ili slučajnog tretiranja prestupnikom od strane organa gonjenja. Najzad, otkrivene krijumčarene migrante često po povratku u svoju zemlju opet regrutuju ili na drugi način ugrožavaju iste kriminalne grupe koje su ih i primarno viktimizirale (*tercijalna viktimizacija*).

Bezbednost krijumčarenih migranata ugrožena je od trenutka njihovog regrutovanja. Iako naizgled bezopasne, najčešće metode vrbovanja jesu razni modaliteti korišćenja apsolutne neistine, tj. prikazivanja potencijalnoj žrtvi apsolutno lažnih činjenica i okolnosti o uslovima njenog budućeg života i rada, ili metode vrbovanja poluistinom, serviranjem neistina o uslovima života i rada, ne i o vrsti njenog rada, tako da ona prihvata ponudu regrutera. Reč je o psihološkim manipulacijama čije posledice po zdravlje žrtava nastupaju tek nakon njenog uvlačenja u lanac eksploatacije, a koje se ogledaju u traumi izazvanoj osećajem krivice i opšte neverice.

Narušavanje zdravlja i ugrožavanje života ilegalnih migranata nastavlja se kroz njihovo transportovanje. Naime, dešava se da lica, često i čitave grupe, budu skriveni u tajnim prostorijama prevoznih sredstava u kojima moraju da provedu duže ili sve vreme transportovanja. Poznati su slučajevi gušenja žrtava usled nedostatka

³¹ Ljudska prava su prirodna, izvorna, univerzalna i neutuđiva prava koja pojedinac poseduje samim tim što je ljudsko biće. To je „skup principa, standarda i normi, kojima je cilj zaštita čoveka, njegovog dostojanstva i obezbeđenje životnih uslova koji mu omogućavaju da zadovolji i razvije svoje duhovne i biološke potrebe“. Avramov, S. ; Kreća, M. : *Međunarodno javno pravo*, Savremena administracija, Beograd, 1999, str. 305.

³² *Viktimizacija*, odnosno viktimogeneza je proces u kome neko ili nešto postaje žrtva. Ignjatović, Đ. : *Kriminologija*, Nomos, Beograd, 1998, str. 4.

kiseonika. Ili, dešava se da prilikom transportovanja preko vodenih površina dođe do potapanja plovila, ili do vazduhoplovnih nezgoda letelica kojima se vrši transportovanje, pri čemu žrtve smrtno stradaju. Na taj način se direktno krši njihovo pravo na život i fizički integritet, odnosno uzrokuju drastične zdravstvene posledice.³³

Najzad, u ovoj fazi se neretko nad ilegalnim migrantima zasniva ropski odnos i postaju predmet trgovine. Veza između vidova eksploatacije žrtava (radno; seksualno; ilegalnim usvojenjem dece; prinudnim sklapanjem brakova; trgovinom ljudskim organima ili delovima tela; prinudnim učešćem u oružanim sukobima; prinudom na vršenje određenih kriminalnih radnji i ostalim, nespecifičnim oblicima eksploatacije – vršenjem medicinskih eksperimenata, prisilnom trudnoćom, eksploatacijom u sportu, prinudom na snimanje određenih nasilnih i brutalnih scena u filmovima i slično)³⁴ i ugrožavanja njihovog zdravlja je očigledna, te je nepotrebno njeno obrazlaganje.³⁵

³³ Na primer, oko 60 ilegalnih migranata je nestalo pošto se brodić koji je plovio za Italiju u noći 8. marta 2003. godine prevrnuo u vodama južno od Sicilije. „Nestalo 60 ilegalnih imigranata“, *Politika* od 9. marta 2003; u Sredozemnom moru se utopilo 283 ilegalna migranta iz Indije, Pakistana i drugih zemalja sa Azijskog kontinenta prilikom pokušaja da se domognu obale Evrope. „Prošvercovaao 25 000 ljudi“, *Večernje novosti* od 15. oktobra 2003; u periodu od 1987–1993. godine oko 500 stranaca je izgubilo život utapanjem pri pokušaju da se ilegalno prebaci iz Dominikanske Republike u Portoriko. Jednom prilikom blizu jugozapadne granice SAD pronađene su 22 osobe koje su se ugušile za vreme transporta u zatvorenim teretnim vagonima. U blizini Njujorka se 1993. godine nasukao teretni brod koji je prevezio ilegalne migrante kojom prilikom se utopilo desetoro njih u pokušaju da se plivanjem domogne američkog tla. Većina transporta je leglo zaraznih bolesti poput rubeole ili hepatitisa. Za gotovo svako krijumčarsko prevozno sredstvo koje policija otkrije utvrđeno je da predstavlja pretnju za život i zdravlje putnika, te da je svaki krijumčarski poduhvat *humanitarna katastrofa u malom*. Nađ, I. : *isto*, str. 582–583.

³⁴ Detaljnije, u – Mijalković, S. : *Trgovina ljudima*, BeoSing, Beograd, 2005, str. 200–238.

³⁵ Navedene tvrdnje ilustruju i sledeći primeri: uslovi u kojima su živeli i radili ilegalni migranti, kasnije žrtve trgovine ljudima u tekstilnoj industriji *Daevousa Samoa Ltd* u blizini Pago Paga na Američkoj Samoju, vlasnika Kil-su Li, bili su očajni: obroci su se sastojali od neke vrste kaše, ponekad nekog komadića mesa, a veoma retko svežeg voća ili povrća; temperatura u fabrici dostizala je i do 34°; radnici su spavali u spavaonicama kolektivnog smeštaja, najčešće po dvojica u jednom krevetu. Kada su radnici protestovali, Li im je oduzeo pasoše kako bi sprečio njihovo bekstvo. Smanjio je porcije hrane i pretio da će ih deportovati u Vijetnam. Nekim radnicima je fizički

Najzad, status prokrijumčarenog migranta okončava se na različite načine. Najekstremniji su svakako prirodna smrt migranta koja nastupa usled starosti, bolesti ili preterane eksploatacije; njegovim samoubistvom, kao posledice nemogućnosti iznalaženja rešenja za izlaz iz teške ekonomske situacije i ubistvom, što je svakao najsureviji način eliminisanja migranata. U stadijumu sekundarne viktimizacije bezbednost krijumčarenog migranta biva ugrožena od strane subjekata bezbednosti, odnosno njegovog socijalnog okruženja. Naime, međunarodno pravo nalaže da se otkrivenim krijumčarenim migrantima pruže određeni vidovi zaštite, pomoći i podrške. S tim u vezi, države su u obavezi da:

- dekriminalizuju migrante zbog činjenice da su predmet krijumčarenja;
- preduzimaju odgovarajuće mere, uključujući i zakonske, da bi očuvale i zaštitile prava lica koja su bila predmet krijumčarenja saglasno međunarodnom pravu, posebno pravo na život i pravo da se ne bude predmet torture i drugih okrutnih, nehumanih i ponižavajućih postupaka i kazni;
- preduzimaju odgovarajuće mere radi zaštite migranata od nasilja koje mogu primenjivati pojedinci ili grupe, zato što su bili predmet krijumčarenja;
- dodeljuju odgovarajuću pomoć migrantima čiji je život ugrožen zato što su bili predmet krijumčarenja;

prećeno, a neki su kažnjavani bacanjem u bazen koji je bio zagađen istrulelim žabama. Jedna radnica je tako pretučena da je izgubila oko. Drugo dvoje je moralo na kratko da ostane u bolnici. Gitelson, Dž. : Sjedinjene Američke Države šalju jasnu poruku onima koji se bave trgovinom ljudskim životima, *Globalna pitanja: reagovanja na trgovinu ljudima*, Elektronski žurnal Ministarstva spoljnih poslova SAD, izdanje 8, broj 2, jun 2002, str. 12–15; drugi primer je iz domaće bezbednosne prakse: uslovi života i rada u „industriji seksa“ na Kosmetu su gnusni, eksploatorski i nalik ropstvu. Samo 13, 5% žena ilegalnih migranata i žrtava trgovine ljudima dobija redovne isplate za usluge koje pruža; 55% žena je fizički, a 55% seksualno zlostavljano; većina devojaka je prisiljeno na nezaštićeni seks, 40% žena je koristilo kondome samo povremeno; 36% žena je bilo lišeno medicinske nege, a samo 10% imalo je redovnu medicinsku negu. *Trafficking in Human Beings in Southeastern Europe – Current Situation and Responses to Trafficking in Human Beings in Albania, Bosnia and Herzegovina, Bulgaria, Croatia, The Federal Republic of Yugoslavia, The Former Yugoslav Republic of Macedonia, Moldova, Romania*, UNICEF – UNOHCHR – OSCE – ODIHR, 2002, p. 96.

- u slučajevima zadržavanja, bez odlaganja informišu žrtvu o načinima obaveštavanja i komunikacije sa konzularnim službenicima;
- uz uvažavanje potreba bezbednosti žrtve krijumčarenja, omogućće i učestvuju u njenom povratku u zemlju porekla.

Prilikom ispunjenja ovih zahteva, moraju se uzeti u obzir uzrast, pol i posebne potrebe žrtava, naročito specijalne potrebe dece, uključujući i odgovarajuće stanovanje, obrazovanje i brigu o njima.³⁶

Međutim, oni u praksi najčešće bivaju namerno ili pogrešno tretirani prestupnicima, sankcionisani i deportovani iz zemlje, bez pružanja bilo kakvih oblika pomoći i zaštite. Štetni efekti takvog postupanja su nesagledivi, prvenstveno po zdravlje migranata, imajući u vidu da su najzastupljeniji oblici narušavanja zdravlja ilegalnih migranata u 2003. godini bili SARS (*Severe Acute Respiratory Sindrome*), tuberkuloza, HIV/AIDS, fizičke povrede i razni oblici narušavanja mentalnog zdravlja, među kojima je najizraženija trauma.³⁷

Osim toga, okruženje migranta nakon njegovog povratka kući prema njemu zauzima specifične stavove. Najradikalniji su oni koji sadrže osećaj gađenja i prezira, koji misle da je „dobio ono što je zaslužio“ i smatraju da je lice samo krivo za položaj u kome se našlo. Žrtva je tada stigmatizovana i postaje predmet ogovaranja, izbegavanja, neprihvatanja i odbacivanja, što kod nje same stvara osećaj nepoželjnosti u datom okruženju. Novonastale probleme je često veoma teško rešiti. Tada se žrtva povlači u sebe i postaje sklona samougrožavanju, odnosno alkoholu, narkoticima i sličnim porocima. Takvo stanje kod žrtve često izaziva psihičke poremećaje, ali i dovodi do samopovređivanja, pa i samoubistva.

Ono što je takođe opasno, jeste da sekundarna viktimizacija može uzrokovati tercijalnu viktimizaciju lica, odnosno ponovni povratak u krijumčarsku mrežu. U takvim slučajevima bezbednost migranata

³⁶ Vidi čl. 2, 5, 16 i 18 Protokola protiv krijumčarenja migranata kopnom, morem i vazduhom.

³⁷ *Migration Health Annual report 2003*, IOM, 2004, r. 3, 24.

biva ugrožena na isti način kao i pri primarnoj i sekundarnoj viktimizaciji. Međutim, ukoliko se sagleda efekat koji kulminira u ovoj fazi, onda on po obimu i raznovrsnosti posledica prevazilazi primarnu i sekundarnu viktimizaciju. Krijumčarenje migranata štetno deluje i na članove porodica krijumčarenih migranata, i to u domenu ugrožavanja psihofizičkog zdravlja, određenih oblika samougrožavanja, ugrožavanja bezbednosti od strane kriminalnih grupa, ugrožavanja finansijske sigurnosti (za lečenje članova od direktnih ili indirektnih posledica ilegalnih migracija, troškovi putovanja i potrage za nestalim članom itd.) i ugrožavanjem fizičke bezbednosti drugih lica (prvenstveno pripadnika kriminalnih grupa i organizacija) kao posledica osećaja ugroženosti, bezizlaznosti iz problema i nemoći njihovog rešavanja.

Umesto zaključka

Krijumčarenje migranata je ozbiljan rizik i pretnja po fizičku, mentalnu i ekonomsku bezbednost potencijalnih i aktuelnih krijumčarenih migranata i njihovih porodica. Umesto nekog posebnog zaključka o mogućnostima njihove zaštite i samozaštite, o čemu bi moglo da se napiše više studija, rad ćemo završiti jednom veoma poučnom konstatacijom: „Dok su trajali etnički sukobi na prostoru bivše SFRJ, kriminalne grupe se nisu sukobljavale, već saradivale. Tužna je činjenica da je na kraju svih ratova na Balkanu najefikasnija međuetnička saradnja između kriminalaca pri čemu su se razvile kriminalne organizacije koje su se uzdigle iznad moći vlada pojedinih zemalja, izrastajući tako u paralelnu internacionalnu silu. Prema oceni Ž. Ž. Klajna, šefa misije Ujedinjenih nacija za Bosnu i Hercegovinu, organizovani kriminal je samo u toj bivšoj jugoslovenskoj Republici ostvarivao godišnji prihod od pola milijarde maraka. Primer je apsurdan ukoliko se ima u vidu da je u pitanju područje koje se, u dobroj meri, nalazi pod kontrolom najmoćnijih svetskih sila i internacionalnih saveza. Slično stanje je i na Kosovu i Metohiji. U protekloj deceniji Balkan je postao „Eldorado“ za kriminalce u kojem je, umesto civilne, formirana mafijaška struktura koja hara i profitira u pet osnovnih sektora: krijumčarenje emigranata u Evropsku uniju;

trgovina prostitutkama i otvaranje bordela u Evropskoj uniji; ubacivanje neoporezovanih cigareta u Evropsku uniju; tranzit droge u Evropsku uniju i trgovina oružjem. ³⁸ Nelegalno stečena sredstva organizovanim krijumčarenjem migranata i drugim delatnostima kriminalnih organizacija integrišu se u svetski sistem finansija pranjem novca. Velike količine, „oprano“ novca koje poseduju kriminalne organizacije predstavljaju potencijalnu opasnost za korumpiranje u legalnom poslovanju i državnim organima, narušavaju integritet finansijskih institucija i omogućavaju uključivanje kriminalnih organizacija u legalno poslovanje. ³⁹

Iz navedenog se može zaključiti da je uslov efikasnog suzbijanja krijumčarenja migranata i srodnih pojava ugrožavanja efikasna međunarodna saradnja subjekata bezbednosti zemalja porekla, tranzita i destinacije ilegalnih migranata. Međutim, veća pažnja bi se morala posvetiti prevenciji. Ostvarivanjem, zaštitom i unapređenjem ljudskih prava štiti se bezbednost pojedinaca i sprečava nastanak i razvoj ilegalnih migracija, a zaštitom ljudskih prava identifikovanih ilegalnih migranata sprečava se njihova sekundarna i tercijalna viktimizacija. Osnovni faktor prevencije krijumčarenja migranata je, pored prevencije konflikata masovnih razmera, ekonomskog i socijalnog blagostanja i restriktivne imigracione politike tradicionalnih zemalja destinacije, razvijanje bezbednosne kulture stanovništva, prvenstveno potencijalnih ilegalnih migranata kroz adekvatne informativno-edukativne kampanje. Time bi im se servirale informacije o uslovima legalne migracije, o životu i radu u inostranstvu, ličnim pravima i dužnostima, načinu dobijanja legalne radne dozvole, mogućnostima zaposlenja i visini prihoda, opasnostima rada na „crnom tržištu“ i slično, što bi sprečilo olako donošenje odluka za ilegalnu migraciju uz posredovanje krijumčara migranata.

³⁸ *Limes, Rivista Italiana di Geopolitica*, Rim, No 1/1999, p. 69. Navedeno prema – Marković, S. : *isto*, str. 55–56.

³⁹ Bošković, G. : *Organizovani kriminalitet i legalno poslovanje*, Zbornik radova sa savetovanja, , *Organizovani kriminalitet – stanje i mere zaštite*“, Beograd, 2005, str. 601.

Literatura

- Avramov, S. ; Kreća, M. : *Međunarodno javno pravo*, Savremena administracija, Beograd, 1999.
- Avramov, S. : *Trilateralna komisija*, Institut za međunarodno pravo i međunarodnu poslovnu saradnju, Banja Luka, 2000.
- Adžajlić, D. A. : *Prostitucija u Bosni i Hercegovini*, Fakultet kriminalističkih nauka, Sarajevo, 2003.
- Bojanić, N. : Krivotvorenje putnih isprava – kriminalistički aspekt, *Kriminalističke teme*, broj III–IV, Fakultet kriminalističkih nauka, Sarajevo, 2002.
- Bošković, G. : *Pranje novca*, BeoSing, Beograd, 2005.
- Bošković, G. : Organizovani kriminalitet i legalno poslovanje, Zbornik radova sa savetovanja, , *Organizovani kriminalitet – stanje i mere zaštite*”, Beograd, 2005, str. 594–602.
- Vodinelić, V. : Metodika isleđivanja falsifikata isprava, *Bezbednost*, broj 5, Beograd, 1963.
- Wijers, M. ; Lap. C. L. : *Trafficking in Women, Forced Labour and Slavery-like Practices (in Marriage, Domestic Labour and Prostitution)*, FATW and GAATW, Utrecht, 1997.
- Gitelzon, Dž. : Sjedinjene Američke Države šalju jasnu poruku onima koji se bave trgovinom ljudskim životima, *Globalna pitanja: reagovanja na trgovinu ljudima*, Elektronski žurnal Ministarstva spoljnih poslova SAD, izdanje 8, broj 2, jun 2002.
- Ghrib, A. : Trafficking in Unaccompanied Minors – France, *Trafficking in Unaccompanied Minors in the European Union*, IOM – IHESI (Brussels – Paris), 2002.
- Danailov, V. : *Trgovija so luge – kriminalen biznis so robovladetelski lik (slučaj Makedonija)*, IOM, Skopje, 2001.
- Zalisko, W. : Russian organized crime: The foundation for trafficking, *Police*, Bobit Publishing Company, Redondo Beach, 2000.
- Ignjatović, Đ. : *Kriminologija*, Nomos, Beograd, 1998.
- Jolly, S. , Reeves, H. : *Gender & Migration, Overview Report*, BRIDGE, Institute of Development Studies, Brighton, 2005.

- Jolly, S. : *Gender & Migration, Supporting Resources Collection*, BRIDGE, Institute of Development Studies, Brighton, 2005.
- Kofman, E. ; Phizacklea, A. ; Raghuram, P. ; Sales, R. : *Gender and International Migration in Europe: Employment, welfare and politics*, Routledge, London and New York, 2000.
- *Mala politička enciklopedija*, Savremena administracija, Beograd, 1966.
- Marković, S. : *Moćniji od CIA*, Institut za geopolitičke studije, Beograd, 2002.
- Masleša, R. : Organizirani kriminalitet – političko-sigurnosni i destabilizirajući faktor u razvoju društva u tranziciji, *Organizovani kriminalitet – stanje i mere zaštite*, Policijska akademija, Beograd, 2005.
- *Migration Health Annual report 2003*, IOM, 2004.
- Mijalković, S. : Osvrt na oblike i pravce razvoja međunarodne policijske saradnje, *Bezbednost*, broj 2, Ministarstvo unutrašnjih poslova Republike Srbije, Beograd, 2003.
- Mijalković, S. : *Trgovina ljudima*, BeoSing, Beograd, 2005.
- Miko, F. T. : *Trafficking in Persons: The U. S. and International Response* (CRS Report for Congress), Congressional Research Service – The Library of Congress, January, 19, 2006.
- Milašinović, R. : *Američki pohod na svet*, ZAD, Beograd, 1996.
- Milašinović, R. : *Renesansa imperijalizma – savremena imperijalistička strategija*, Jugoart, Zagreb, 1987.
- Nađ, I. : Krijumčarenje osoba, *Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu*, Vol. 5, broj 2, Hrvatsko udruženje za kaznene znanosti i praksu, Zagreb, 1998.
- Obradović, V. : *Trgovina ženama u Bosni i Hercegovini*, Ambasada SAD i Fakultet kriminalističkih nauka, Sarajevo, 2004.
- Protokol protiv krijumčarenja migranata kopnom, morem i vazduhom, koji dopunjava konvenciju Ujedinjenih nacija protiv transnacionalnog organizovanog kriminala, *Službeni list SRJ – Međunarodni ugovori*, broj 6/2001.
- Protokol za prevenciju, suzbijanje i kažnjavanje trgovine ljudskim bićima, naročito ženama i decom, koji dopunjava konvenciju Ujedinjenih nacija protiv transnacionalnog

organizovanog kriminala, *Službeni list SRJ – Međunarodni ugovori*, broj 6/2001.

- Salt, J. ; Hogarth, J. : The dichotomy between „Trafficking“ and „Smuggling“, *Migrant Trafficking and Human Smuggling in Europe*, IOM, Geneva, 2000.
- Srđić, Đ. Lj. : Uzroci i tipovi međunarodnih migracija, *Međunarodni problemi*, broj 4, Institut za međunarodnu politiku i privredu, Beograd, 1997.
- *Trafficking in Human Beings in Southeastern Europe – Current Situation and Responses to Trafficking in Human Beings in Albania, Bosnia and Herzegovina, Bulgaria, Croatia, The Federal Republic of Yugoslavia, The Former Yugoslav Republic of Macedonia, Moldova, Romania*, UNICEF – UNOHCHR – OSCE – ODIHR, 2002.
- *Trgovija so luge* (osnoven materijal), Nacrt (ažurirana verzija od 14-ti Januari 2003), Pakt za stabilnost Jugoistočne Evrope – Radna grupa za trgovinu ljudskim bićima (Ocena vladinih struktura i politika za borbu protiv trgovine ljudskim bićima u zemljama Jugoistočne Evrope), Skopje, 2003.